

LBRIS | We know
books

Gavril Dejeu

PE FIRUL EVENIMENTELOR

PREFAȚĂ DE DORU RADOSAV

E I K O N

Cluj-Napoca, 2014

CUPRINS

Precizare	5
Prefață (de Doru Radosav)	7
Frânturi de bucurie	11
Lovitură de trăznet	18
Urmările ocupației și ale războiului	24
Din nou „liberi”	33
Cu comunismul în „zbor”	41
În viață, încotro?	47
Impactul revoluției din Ungaria	54
Încep problemele	61
Șocul	65
Un duș calduț și altul frisonant	106
Revenirea la linia de plutire	120
Procesul Dr. Stănică	126
Cutremur în văzduh	142
Primele începuturi politice	160
Viața parlamentară	171
Perioada guvernării	193
Asaltul împotriva lui Dejeu	226

Scenarii în coaliție	239
Despre afacerea <i>Țigareta II</i>	265
Afacerea <i>Călugărul</i> . Cumplita denigrare	271
Din nou probleme: în coaliție, în guvern, în minister	287
Mineriada.....	294
Din nou în Parlament.....	319
Ridicarea monumentului închinat luptătorilor în rezistența anticomunistă din zona Vlădeasa	350
Rezistența anticomunistă din zona Huedin-Vlădeasa raportată la evoluția evenimentelor politico-militare ale vremii (Referat)	353
Anexe.....	361
Stenograme ale Parlamentului conținând intervenții ale deputatului Dejeu Gavril	361
Memoriu adresat președintelui PNȚCD, Corneliu Coposu.....	381

FRÂNTURI DE BUCURIE

Poieni. O depresiune mărginită de dealuri feliate, crestate din loc în loc de pâraie ce-au săpat adânc în cursul vremii, cărându-le pietrișul și nisipul până în albia Crișului Repede și a Drăganului, râuri care se unesc în unghiul unui Y în partea dinspre apus a depresiunii, spre a da năvală, mai la vale, spre Ciucea. Dinspre sud se impune masivul Vlădeasa, craiul apusenilor, care-și coboară coamele împădurite prin Săcuieu până în Bologa și apoi până în buza depresiunii Poieni. Pe Drăgan în sus se deschide o fereastră înrămată de păduri care pe versantul din stânga urcă spre Vlădeasa iar pe dreapta, flancate mai în jos de Dealul Mare, urmăresc cursul apei spre izvoare până departe spre Zărna, Valea Crăciunului, Floroiu, după care se pierde vederii în întinsul bazin forestier, adăpând, prin păinjeniișul râurilor de munte, lacul de acumulare zăgăzuit de un imens baraj, ce-și trimite apele, nefiresc și artificial, să alimenteze hidrocentrala de la Remeți. Dealul Mare străjuiește cu autoritate partea sud-vestică a depresiunii profilând pe ondulatu-i orizont, rariște de fagi care crestează zarea, după care își apleacă cu supușenie coama bogat împădurită până jos, în albia Crișului, devenit mai bogat prin încuscrirea cu Drăganul. Aci se sfătuiește cu Pleșu, un burtos, paznicul dinspre nord-vest al depresiunii, care a cedat cântecului de sirenă al vecinului plecându-și și el coama la fel de bogat împădurită într-o strângere de mână, încât firava linie ferată și șoseaua națională care cu îngăduință au primit permis de trecere, se pitulează nevăzute, jubilând de bucurie că au scăpat din strânsoare. Abia lasă ochiului loc de ieșire spre Valea Poicului când, dinspre nord-est se ridică asemenea unui șef de trib Grebănul, autoritar, recunoscut ca atare, cu o căciulă de brazil în vârf. Valea ce-i poartă numele i-a venit de hac, a săpat adânc și l-a despărțit de surata sa Tisa, singura înălțime cu rezonanță feminină. Grebănul a devenit gelos pentru că, din cornu-i ascuțit, Vârful Pietrocului, Tisa cochetează șagalnic cu restul „colectivului” când, răsărit din spate-i ca o mare plăcintă rumenindă, soarele își resfiră cu dărnicie razele strălucitoare peste toți paznicii depresiunii. Singurul cu

care nu-i arde de joacă e Ursoiul. Auzi, ce nume! Pe bune, căci despărțit de ea de vijelioasa Vale a lui Anti, îi întoarce ursuz spatele încărcat de o pădure țepoasă, cu povârnișuri abrupte, bine garnisit cu șisturi de piatră dură, granitică. El închide cercul dinspre sud-est al depresiunii, dând cale liberă de intrare, pe o zonă tot atât de zgârcită, Crișului Repede, șoselei naționale și căii ferate. Această găoace dăltuită ca prin minune în zona Apusenilor, mi s-a părut o creație de o frumusețe cuceritoare și regret că nu am aplecarea poetică și scriitoricească să o fac cunoscută cititorului în toată splendoarea ei.

Aici m-am născut. Într-o casă de lemn situată undeva pe fundul căldării unde, înghesuite de înălțimi, și-au găsit loc câteva întinderi netede pe care și-au așezat sălaș în timp, poienarii. Dar nu mă trag de aci. Cel puțin bunica și bunicul dinspre Maica au fost coborâtori în trei trepte din inima munților. La poalele Grebanului, înspre Valea Poicului, este satul Igăriște; acum i se zice Vânători, unde s-a născut bunica dinspre Maica. La nu știu cât timp după căsătoria cu bunicul Chirilă, care făcea parte din numeroasa familie a Beneștilor și erau pripășiți la „șes”, s-au oprit la jumătatea drumului, la Znidă, un deal intermediar unde și-au ridicat o casă și anexe gospodărești, înconjurate de o relativ întinsă suprafață de teren, casă a cărei fostă fundație mi-a fost dat s-o mai găsesc pe vremea primei mele copilării. Apoi Maica, la vremea măritişului, a coborât la vale, s-a luat cu Tata care făcea parte dintr-o numeroasă familie a Dejeștilor, și-au făcut o casă de lemn, cu două încăperi și pridvor – noi îi ziceam târnaț – o șură cu grajd și cotețe, gospodărie în care aveam să mă nasc și să cresc. Pe bunicii dinspre tata nu i-am cunoscut. Nici pe bunica dinspre Maica. Eram prea mic când s-au stins. În schimb mi-l amintesc pe Chirilă, bunicul dinspre Maica, de statură mijlocie, încă bine îndesat în pofida vârstei, dotat cu o chelie strălucitoare, mărginită de şuvițe prelungi de păr alb ca neaua care se prelingeau peste gulerul hainei până peste umeri, condensând în ținută tot ceea ce mai târziu voi imagina că trebuia să definească înfățișarea unui dac. Locuia la „ziduri”, peste drum, într-un fel de pivniță rămasă din fundațiile unei case vechi ce păstorea întinsul Făgădău, teren fertil ce aparținuse unui grof ungar. Noi eram prea mulți, înghesuiți într-o singură încăpere, de aceea nu stătea cu noi. Dar îl îngrijea Maica. Fusesse socotit înțeleptul satului. La el veneau vecinii și sătenii să-i ceară sfaturi, povețe. Cumpărase mult

pământ, de ordinul a câteva hectare, pământ bun, pe fundul depresiunii, pe care în parte l-a revândut iar restul l-a împărțit la cei trei copii ai săi.

Tata, provenit la rândul său dintr-o familie cu șapte copii, constituție robustă, ducea greul muncii în gospodărie. Arendase pământ de la „urbari”, pământ bisericesc, pentru că al nostru nu era îndestulător. Aveam o gospodărie modestă dar aproape suficientă pentru nevoile familiei. La Râtu Lazi, versantul dinspre satul Hodiș al Tisei, Tata semăna secară. Un teren virgin, prielnic, deși la oarecare altitudine. Creștea peste înălțimea omului cu un spic bogat. Oricât ar fi copt-o, pâinea rămânea la bază cu o dungă mai negrulie, clisă îi ziceam noi, dar era deosebit de gustoasă. Deși aproape tot hotarul satului era format din dealuri până către 800-1000 de m înălțime, pietroase și nisipoase, totuși erau în întregime lucrate și cultivate. Predomina secara dar se cultiva și grâu, orz, ovăz, cartofi, mai la vale porumb iar la șes, pe fundul câldării, legume, zarzavaturi etc. Nici un petic de teren, fie el cât de abrupt, nu era neglijat. Se amenajau răzoare spre a se putea ara, se gunoia cu oile sau cu gunoi de grajd încât toate dealurile pulsau de verdeață. Pe terenurile nearabile se răsfireau pășuni întinse. Mi-amintesc că aveam și noi vreo 30 de oi, doi boi și un cal. Nu exista gospodărie fără animale în bătaură. Din păcate, azi când merg „acasă”, găsesc hotarele pustii, dealurile aride, doar ici și colo câte-un pâluc de lucrătură. Tata lucra și în carieră, „baie” cum îi spuneam noi, unde după ce se cățara pe stânci și cu o rangă le despica, cobora și, așezat pe un scăunel cu trei piciorușe, spărgea lespezile de piatră cu ajutorul unui ciocan așezat în vârful unui băț, până le aducea sub mărimea pumnului, numai bune de pus pe terasamentul liniei ferate. În coasta Ursoiului ca și în vecinul lui de peste Criș, se săpase adânc în stâncă de unde se scotea piatră, inclusiv un granit azuriu, ornamental, două cariere bine organizate unde își câștigau pâinea mulți poienari ca și alți localnici din jur. Cele două cariere impozante erau poarta de intrare în matca satului.

Maica era creierul și dispecerul activității gospodărești în care nimeni nu lenevea. Din zori până-n seară, de la mic la mare, aveam de lucru. Ba la munca câmpului, ba la paza animalelor, vite, oi, porci. Printre primele misiuni primite a fost paza porcilor. Aveam vreo 5-6 ani. Îi duceam până pe Valea Banului, la poalele Pleșului sau pe valea

Vărădeștilor, la poalele Șurilor, unde aveau loc bun de scaldă. Până când, un vier fioros căruia nu știu ce i-a căsunat, a sărit la mine, m-a doborât la pământ. Din acel moment Maica nu m-a mai trimis la porci. În schimb am preluat mieii cu care mergeam pe Hagău și pe Țâclă, o mogâldeață de deal stufărit cu aluniș, care cobora până în pâraul Grebănului, aproape că dădea în grădina noastră. Mă cățaram pe crengile alunilor și în ritmul leagănului lor, cântam cu înversunarea dorinței de a mă auzi dar și de a fi auzit, căci pieptul rotunjit al Țăclei rezona cântecele populare la care mă pricepeam de minune, până departe peste sat. Aveam o voce bună, concuram cu Floarea care se apropia de o soprană de coloratură. De mic am îndrăgit cântatul. Duminica după-masă, în șură la noi se desfășura „jocul” tineretului satului. Venea Trilili cu feciorii lui, unul la „contră” altul la „gurdună” (contrabas) și unde se încingea o învârtită, prima parte mai lentă iar apoi săltată și îndrăcită, de ieșea fum din cizmele sau opincile împricinaților, roși la față întocmai ca și straiile de sărbătoare, melinele, zadiile sau pieptarele lor bogat și pestriț colorate. Ce iureș de voieșie, ce exuberantă explozie de tinerețe. Pe fața lor înfierbântată, șăgalnice zâmbete ascundeau pe ici pe colo câte o otheadă, dar totul în limitele bunului simț, a bunei cuviințe. Eu îmi confecționam din coceni de porumb o „vioară” și, cu un arcuș dintr-o creangă de alun, așezat pe deschizătura podului șurii, îl imitam pe Trilili. El, rotofei și tuciuriu, cu ochi ca mura, îmi adresa un zâmbet de încurajare în timp ce vioara lui „și a mea”, însoțite de ritmurile sacadate ale contrașilor, băgau în draci nestăpânitele dorințe de zbenquială ale tinerilor.

Cu câtă plăcere îmi aduc aminte de acele vremuri! Câtă armonie domnea în sat, câtă omenie și bun simț iradiau din totul și din toate. Comunitatea sâtească își ordonase un ritm propriu de viață. De luna până sâmbăta, toată lumea la lucru. Munca era nu numai o stringentă necesitate, ci și o pulsație obișnuită. Nu erau oameni în afară, cu excepția celor neputincioși. Ea inducea satisfacția modului esențial de existență dar și împlinirea, acoperirea nevoilor de trai. Sâmbăta, în special după-masa, era dedicată curățeniei și reculegerii. Duminică dimineața, toată suflarea la biserică, îmbrăcată în cele mai curate și mai frumoase straie, care în totalitate se confecționau în gospodărie, din lână, in și cânepă. Doar tinerele fete cumpărau o pănură pe care brodau cu talent și meșteșug forme din satin, făcându-și catrințe, poale

și spăcele a căror joc coloristic îți lua ochii. În schimb nevestele și bunicile le țeseau cu același talent în alb și negru. Cioarecii și sumanul din lână erau apanajul tinerilor și bărbaților. Opincile din piele sau din gumă erau articole universale de încălțăminte. Noi copiii eram „dotați” precumpănitor cu haine de băteală. Purtam o cămașă din cânepă, lungă până către glezne, largă, încheiată la gât, numită chentiș. Nimic altceva pe dedesubt. Cu prilejul marilor sărbători cum era Crăciunul, dar cu deosebire Paștele, Maica avea grijă să ne îmbrace în haine noi. Era o adevărată paradă și ne înfoiam în pene care mai de care, socotindu-ne mai înaintea celorlalți deși, luate de-a valma, hainele noastre reprezentau probabil cea mai sărăcăcioasă garderobă ce se putea imagina. Duminică după-masă, cum spuneam, tinerii la joc, iar restul, adunați ciorchine la scaunul din fața casei, depăneau amintiri, spuneau povești care mai descreșteau frunțile. Noi copiii, ca și mulți dintre adolescenți, băteam mingea tocmai pe un teren din fața casei noastre, un fel de oină din zilele noastre, căreia îi ziceam chirai-meita. Nu știu de unde, o așa trăsniță denumire.

Eram opt în familie, părinții și noi șase copii. Eu mă născusem geamăn cu o soră. De unde Maica, o femeie mică și plăpândă dar, e adevărat, arțăgoasă, s-a nimerit să facă doi odată? Cică sora mea era grăsuță, durdulie iar eu eram un slăbănog de mi se vedeau mâțele prin piele. Toată lumea zicea că nu voi trăi. Când colo, la 3 luni a murit sora geamănă. Maica povestea că venea moașa comunală, mă auzea plângând și-i zicea: tu Ileană, ăsta nu moare, nu auzi ce glas are ca un țângalău?

Cu toții ne îngrămădeam în camera dinspre drum, destul de încăpătoare, dotată sărăcăcios, cu două paturi în care ne înghesuiam ca sardelele câte patru, doi la un cap, doi la celălalt, pe paie acoperite cu un cearceaf de cânepă, o masă și pe margine două lavițe, o sobă cu vatră, un scăunel în fața sobei iar deasupra mesei atârna o lampă mai mult moartă decât vie. Pe jos, pământ. Numai arar se nimerea să fim toți în casă. Doar noaptea și mai ales iarna, deși tata avea obiceiul să doarmă în poiată, în ieslea vacilor. Seara ne adunam la cină. Într-un blid mare Maica ne pregătea tăiței cu brânză și, strânși în jurul lui, înfulecam pe rupte după o zi de muncă încordată sau, în cazul nostru al copiilor, după o zi de zbenguială. În general eu nu apucam să cinez. Până să se gate mâncarea, adormeam. În schimb mă trezeam odată cu

Tata în jurul orelor 3, el dădea de mâncare vitelor iar eu îmi mâncam porția rămasă de seara, după care mă culcam înapoi. Ciudat. Mai mult dezbrăcați, mai mult desculți, chiar și pe vreme friguroasă, eram sănătoși tun.

Mă apropiam de vârsta școlii. O așteptam cu nerăbdare. Școala era retrasă puțin pe valea Vărădeștilor, sub costișa Șurilor. Avea două încăperi mari care serveau de clase și una mai mică ce servea de birou sau cancelarie. În spate era amenajată și o locuință, dar soții Mărginean, el profesor la clasele mari iar ea învățătoare la clasele mici, aveau locuința lor în sat. Mi-amintesc cu multă duioșie de primele zile, de primele buchiseli. „Înarmat” cu o traistă legată de gât în care atârna o tăbliță și o țăruză, săltam într-un picior exact pe linia imaginară a drumului și până acasă repetam: cireș, c, c de mână, c de tipar. Mi-a plăcut cartea. Era în primăvara-vara lui 1940 când am terminat clasa I cu premiu. În curte se amenajase o tribună „festivă”. Se adunaseră rude și părinți iar noi copiii, cocoțați pe costișa curții, presărată cu mici arbuști de arțar. Sunt strigat primul să-mi iau premiul. Emoționat și fâstâcit, mă reped la vale, mă împiedic în chentiș și cad direct cu nasul în pământ. Mă umplu de sânge și de plâns. Tata, gata să se mândrească cu un așa copil, nu prididește să mă curețe și să mă îmbuneze. M-a luat în brațe, m-a mângâiat. Alinarea lui era mai mult decât orice premiu sau doctorie.

Doamne, ce părinți minunați am avut! Ei nu știau de carte, Maica nici măcar să citească dar cu câtă intuitivă pedagogie ne-au crescut! Lecția de căpetenie era exemplul, de muncă, de atitudine, de conduită. Sfaturile lor pornite din adâncul inimii, împărtășite cu multă grijă, ni le impuneau cu dreaptă autoritate, precum nu aveam drept la cârcoteală nici în fața îndatoririlor ce ne reveneau în cadrul familiei. Mi-amintesc că într-o primăvară timpurie m-a trezit pe la cinci dimineța să mă duc cu oile la păscut. Nu era nicio noutate, dis-de-dimineța toată casa era în picioare. Somnoros, am dat a mă întoarce pe cealaltă parte când, văzând, Maica a luat o sburătură la mână. În fața pericolului, am zbughit-o la fugă. Ea după mine, până în buza pârâului Grebănului care-și borsea apele înaintea podului sub care trebuiau să se scurgă, acum acoperite cu un strat subțire de gheață. Calc cu nădejde, când stratul de gheață se rupe și intru în apă până la brâu. Maica aruncă bâta, se repede și mă ia în brațe, mă duce

acasă și îngrijorată, mă învelește într-un țol. N-am avut nimic dar cred că întâmplarea a fost o bună lecție, de data aceasta nu numai pentru mine.

Viața în general era sărăcăcioasă dar sănătoasă, fizic și moral. Toate familiile aveau mulți copii, bine crescuți, în spirit creștinesc. Oamenii se respectau, la orice întâlnire își dădeau binețe, vârstnicii se bucurau de respect din partea tinerilor. Nu se știa ce-i acela divorț, un hoț era pur și simplu alungat din sat. Preotul și dascălul se bucurau de cea mai mare autoritate pe care o impuneau prin exemplul propriului comportament. Aveam și o mică grupare de „domni”. Cuiva îi venise ideea să construiască, între linia ferată și Criș, o fabrică de cherestea unde se prelucra lemnul (brad) adus din creierul muntelui în jos, pe Valea Drăganului, cu un tren-mocăniță ce pornea din fabrică și se strecura printre dealuri și vârtoape în sus pe firul apei până în pantele abrupte ale munților. Lucrau aci poienari dar și mulți localnici din jur, conduși de un mănunchi de domni, cum le spuneam noi, care aveau amenajate locuințe confortabile pe malul Crișului. Ei erau altfel. Ne tratau cu un aer de superioritate, de prețiozitate, în cercul lor restrâns și închis. Ion, care-și deschisese un atelier de cizmărie în camera a doua a casei, mă trimitea la ei cu încălțăminte. Mă minunam ce locuințe frumoase aveau, ce mobilier, ce îmbrăcăminte. De fiecare dată primeam câte un leu, îmi cumpăram bomboane dar, mintea-mi rămânea la luxul în care trăiau, spre deosebire de sărăcia în care se zbătea restul satului. Aveam, probabil pripășiți pe lângă fabrică și cariere, ceva minoritari cum li se spune acum: câteva familii de unguri și evrei. Nu erau coborâtori din munți. Veniți de pe-aiurea, se așezaseră în zona de șes, se ocupau cu meseriile trebuitoare sau își deschisese răvălii unde vindeau mai mult chibrite, petrol, sare, zahăr, articole care nu se produceau în gospodăriile țărănești. Nu știu de când erau pe-aici. Zona, ca tot Ardealul, fusese ocupată în cadrul expansiunii triburilor ungro-hunice în urmă cu aproape o mie de ani; s-au așezat pe fir de ape sau pe terenuri fertile. Sus pe dealuri sau în munte, în Traniș sau Vișag, Hodiș, Drăgan sau Igăriște, nu se regăsea nici o familie dintre ei.

LOVITURĂ DE TRĂZNET

Dar viața idilică cum poate cu destulă stângăcie am încercat să o descriu mai sus, va suferi un șoc dramatic. Nu simțeam încă nimic dar deja în Europa și nu departe de noi, se dezlănțuise cel de-al Doilea Război Mondial. O umbră de îngrijorare străbătea și pe la noi, percepută de cei mai în vârstă, suficientă pentru ca pe zi ce trecea, oamenii, îngândurați, să-și adreseze întrebări mai mult mimate decât rostite. Se auzise chiar de pretențiile ungurilor de a reprimi și recuceri Ardealul. Abia trecuseră 20 de ani de libertate. Lumea a intrat în panică. Iată cu ce implicații s-au răsfrânt evenimentele asupra familiei mele.

Se lăsase înserarea. Blândă și liniștită, contrasta cu starea de agitație și îngândurare ce se vedea pe fețele grupului adunat în mijlocul ocolului: Tata, Maica, Sandu și Ion. Îi priveam, le urmăream mimica și vorbele de pe pridvorul casei. Era începutul lui septembrie 1940. Sandu voia să plece. Acum, de ultima șansă, cu ultimul tren care din clipă în clipă trebuia să-și anunțe sosirea dinspre Valea Banului. Să plece în necunoscut. Să nu fie surprins de ocupația maghiară. Trecuseră 4-5 zile de la semnarea și aducerea la cunoștință a Dictatului de la Viena în urma căruia, comuna noastră urma să fie cuprinsă în zona de cedare a Ardealului de Nord. Maica, Tata, îngândurați. Cum să-și ia Sandu lumea în cap? Unde? Ce se va întâmpla cu el? Cum și mai ales de ce să plece de lângă ei copilul care prinse școală, speranța lor, bucuria și mândria lor?

Familie săracă. Copiii de seama noastră nu făceau școală mai mult decât clasele primare. Numai două-trei familii avute își permiteau trimiterea odraslelor la școli mai înalte. Dar Sandu era bun la carte. A venit într-o zi preotul la Maica:

– Tu Ileană, ai un copil bun. Îi place cartea. Dă-l mai departe.

– Știu părinte, am băgat de samă. Da Găvrila Cramului, găzdăcoiul, m-a oprit mai deunăzi și mi-a zis: ce tu Ileană, doară nu te gândești să-l dai pe Sandu la școli mai mari! Tu știi ce înseamnă asta?

Voi nu veți putea face față! – Ba Găvrile, și de-oi ști că mănânc o dată pe zi, dacă copilul vrea, l-oi da.

Și așa, Sandu a plecat la Huedin unde a urmat două clase de gimnaziu, după care s-a transferat la un liceu în Oradea. Avea 17 ani. Chiar trebuia să înceapă noul an de școală.

Prin frunzișul trecătorii dinspre Ciucea se aude fluieratul lugubru al ultimului tren. Sandu se smulge din grup, nu prinde nici măcar să-și îmbrățișeze părinții și o ia la fugă spre gară. Într-o cămașă, cu capul descoperit, fără o bocceluță, fără un ban.

Atunci, la 8 ani nu am realizat gestul. Mai târziu, când am prins a înțelege lucrurile mi-am pus întrebarea: de ce? Din sentimentul de mândrie de a nu trăi umilința ocupației străine? O fi aflat de la Maica despre atrocitățile comise în chiar comuna noastră cu prilejul retragerii în 1918? S-o fi temut că în calitate de licean poate fi ținta revanșei? N-am limpezit răspunsul la aceste întrebări nici mai târziu.

După 4 zile, în comună au apărut primele unități ale armatei de ocupație. S-au încartiruit pe la case. La noi nu au venit pentru că aveam numai o cameră, cea de a doua încăpere fiind ocupată de atelierul de cizmărie a lui Ion.

Tata

Tot o seară de septembrie dar de data aceasta o seară și mai grea. Eram în pat, mă culcasem când, lângă mine este adus și așezat Tata. Avea o înfundătură în frunte în care intrau degetele împreunate de la mână dar se văita tare de burtă. Cămașa era plină de sânge.

– Vai, unde este Trăianul meu?

Trăian, fratele cel mai mare era concentrat în armată pe la Miercurea Ciuc.

Starea tatii era gravă. În capul nopții, Ion a făcut rost de o căruță, l-au pus pe paie și l-au transportat la Huedin. După două zile a murit.

Sedea pe laviță la stradă și fuma o țigară cu Niculae a Hașului de la Deal. Dinspre Cluj a venit un grup de deconcentrați din armata română, pe jos, cu picioarele umflate. Se deplasau spre Sălaj. S-au rugat să le facă rost de o căruță. Tata i-a îndemnat să meargă peste drum la Gheorghia Căraușului care are cai și căruță. Oamenii l-au implorat să meargă dânsul ca vecin. Intră în curte. Santinela. O salută în ungurește și-i spune scopul venirii. De după șură apare un soldat, înjură, ia arma santinelei și îl pocnește pe tata în cap. Nu cade. Era o constituție robustă, călit la munca câmpului și spărgător de piatră la cariera din sat. Se îndreaptă împleticit să iasă din curte, timp în care, pe la spate, același soldat, întoarce pușca în vârful căreia avea baioneta și-i străpunge burta de la dreapta la stânga. Se târăște până în stradă și este adus pe brațe în pat lângă mine.

La Huedin, a doua, a treia zi, atmosferă de teroare. Maghiarii șovini s-au pregătit din timp pentru momentul în care vor putea acționa. În chiar ziua în care au intrat trupele de ocupație, s-au constituit în trei grupe a câte 10 inși – nouă soldați și un civil – și au cutreierat orașul în căutarea și urmărirea românilor. Redau mai jos relatarea lui Popa Iosif zis Ghiuță: „Au intrat în curtea noastră 10 inși conduși de Papp Gyula și m-au întrebat unde este tata și fratele meu (tatăl său fusese primarul orașului). Au venit de trei ori la interval de câte o jumătate de oră și mi-au cerut să dau seamă unde i-am ascuns. Când au venit a patra oară, în jurul orelor 20, m-au luat la bătaie și m-au bătut timp de trei ore. Nu am mai putut sta pe picioare. În timp ce mă băteau, îmi cereau să le spun ce am făcut cu frații lor timp de 20 de ani, cum i-am omorât, cum i-am distrus, cum

i-am prins în jug și am arat cu ei. I-am mai auzit spunând că a murit Dumnezeu românilor și că pe teritoriul ce-l vor ocupa nu va rămâne picior de român. După cele trei ore de bătaie m-au dus într-o curte vecină unde era centru de comandă și de organizare, m-au legat de mâini la spate și cu gâtul peste o piatră mare, ținându-mă în această poziție până noaptea târziu. În acest timp i-am auzit citind o listă cu 20 de români care erau în obiectivul lor și pe care-i vânau”.

Un alt membru al aceleiași familii, Negru Gavril, mi-a relatat că a fost bătut foarte grav timp de mai multe ore în casa sa după care a fost legat cu picioarele la grinda casei și i-au turnat var nestins pe răni. Mama lui, pe nume Negru Onița, în vârstă de 45 de ani a fost închisă timp de trei zile în colnița din curte, au pus santinele la poartă astfel că nimenea nu a putut intra să-i dea de mâncare sau apă, nici să vadă ce se petrece acolo. La sfârșit au schingiuit-o și au aruncat-o în fântână.

Negru Onița